

DOI: <https://doi.org/10.28925/2412-0774.2024.4.6>

УДК 37.035.6:371.315.6 (477)

Євген Баженков

<https://orcid.org/0000-0003-0117-294X>

доктор економічних наук, доцент,
директор Державної наукової установи
«Інститут модернізації змісту освіти»,
вул. Митрополита Василя Липківського, 36, 03035, Київ, Україна,
bazhenkov@imzo.gov.ua

Галина Коломоєць

<https://orcid.org/0000-0002-4315-3977>

кандидат педагогічних наук, старший дослідник,
заступник директора Державної наукової установи
«Інститут модернізації змісту освіти»,
вул. Митрополита Василя Липківського, 36, 03035, Київ, Україна
g0978423267@gmail.com

Наталя Дівінська

<https://orcid.org/0000-0002-6165-0133>

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
завідувач сектору науково-видавничої роботи,
відділ науково-методичного забезпечення підвищення якості освіти,
Державна наукова установа
«Інститут модернізації змісту освіти»,
вул. Митрополита Василя Липківського, 36, 03035, Київ, Україна
griffnata@ukr.net

ТРЕНІНГОВІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВИХОВАННІ ЛІЦЕЇСТІВ (НА ПРИКЛАДІ ЛІЦЕЇВ БЕЗПЕКОВОГО СПРЯМУВАННЯ ТА НАЦІОНАЛЬНО- ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МВС УКРАЇНИ)

У статті висвітлено особливості діяльності ліцеїв безпекового спрямування та національно-патріотичного виховання МВС України. Досліджено можливості застосування тренінгових методів та форм роботи у вихованні здобувачів освіти ліцеїв безпекового спрямування та національно-патріотичного виховання. Встановлено, що у ліцеях безпекового спрямування, де готують майбутніх працівників правоохоронних органів і служб безпеки, тренінгові форми роботи займають особливе місце, оскільки вони є потужним інструментом формування професійної підготовки та національно-патріотичного виховання, сприяють розвитку особистісних якостей, важливих для майбутньої служби. Проведено аналіз наукових джерел, який дозволив визначити поняття «тренінгові форми роботи у вихованні здобувачів освіти ліцеїв безпекового спрямування та національно-патріотичного виховання». Визначено мету дослідження, представлено досвід використання тренінгових методів та форм роботи під час підготовки педагогів до виховання здобувачів освіти ліцеїв безпекового спрямування та національно-патріотичного виховання, що дозволило обґрунтувати ефективність, виявити переваги та недоліки застосування тренінгу під час навчання і виховання в освітньому процесі означених закладів загальної середньої освіти. Надано відповідні рекомендації педагогічним працівникам щодо особливостей застосування тренінгових форм та методів навчання в освітньому процесі ліцеїв безпекового спрямування та національно-патріотичного виховання МВС.

Ключові слова: здобувачі освіти, комунікативна компетентність, командотворення, лідерство, ліцеї безпекового спрямування та національно-патріотичного виховання, тренінг, тренінгові форми роботи.

ВСТУП

Сьогодні як ніколи виникає проблема пошуку ефективних підходів до організації якісного освітнього процесу, під час якого в молоді формуються не лише ключові компетентності

(Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти, 2011), а й патріотична свідомість, особистісні якості, повага до законів Української держави, готовність служити країні, можливість здобувати профільну середню освіту відповідно до своїх освітніх потреб та здібностей, орієнтуючись на майбутню професію. Із цією метою в Україні насамперед для дітей, батьки яких загинули, поранені або пропали безвісти під час виконання службових обов'язків із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії російської федерації створюються і функціонують ліцеї безпекового спрямування та національно-патріотичного виховання МВС України (Положення про ліцей безпекового спрямування та національно-патріотичного виховання, 2024).

Так, у Стратегії розвитку ліцеїв безпекового спрямування та національно-патріотичного виховання імені Ярослава Кондратьєва Національної академії внутрішніх справ на 2024/2025–2028/2029 навчальні роки (2024) зазначено, що діяльність закладів освіти ґрунтується на засадах особистісно-орієнтованого підходу та педагогіки партнерства, основними принципами якого є:

- повага до особистості;
- доброзичливість і позитивне ставлення;
- довіра у відносинах;
- діалог – взаємодія – взаємоповага;
- розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків);
- принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей) тощо.

Окрім зазначеного, здобувачі освіти мають отримати психологічну й соціальну підтримку, цілодобову опіку педагогів і вихователів, інтенсивність і різноманітність освітнього середовища, живе спілкування і колективно-творчу діяльність; можливість прояву своєї особистості, відкриття «нового» себе, розвиток самодисципліни та лідерських якостей; можливості проявляти і реалізовувати власні соціальні ініціативи; толерантне ставлення до цінностей і переконань представників іншої культури тощо (Положення про Вінницький ліцей безпекового спрямування та національно-патріотичного виховання Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, 2024). Все це посилює вимоги до професійної підготовки вихователів і педагогів та актуалізує формування додаткових компетентностей, серед яких особливе місце займають саме уміння застосовувати інтерактивні форми навчання та викладання, а також визначає актуальність обраного дослідження, оскільки дозволяє розглядати тренінгові форми роботи у двох аспектах: як методи і форми, які формують у здобувачів необхідні компетентності та здібності, так і технології, що сприяють професійному зростанню викладацького складу.

Отже, **мета статті** – представити досвід використання тренінгових методів та форм роботи під час підготовки педагогів до виховання здобувачів освіти ліцеїв безпекового спрямування та національно-патріотичного виховання, обґрунтувати їхню ефективність, визначити переваги й недоліки застосування в освітньому процесі та надати відповідні рекомендації.

МЕТОДОЛОГІЯ

Для досягнення визначеної мети дослідження використано загальнонаукові взаємодоповнювальні методи, а саме: теоретичні (метод системного та концептуально-порівняльного аналізу джерельної бази дослідження, застосування якого дало змогу знайти та дослідити наявні офіційні законодавчі документи в галузі безпекового спрямування та національно-патріотичного виховання, наукові праці вчених, які присвячено використанню новітніх технологій навчання під час формування ключових компетентностей здобувачів освіти та розвитку індивідуальних якостей особистості) та емпіричні (спостереження, усне опитування, інтерв'ювання, аналіз результатів діяльності, вивчення та узагальнення передового досвіду щодо застосування методів інтерактивного навчання, що дозволило виявити переваги та недоліки

тренінгових форм роботи в освітньому процесі ліцеїв безпекового спрямування та національно-патріотичного виховання).

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Як було зазначено вище, основною метою виховання у ліцеях безпекового спрямування є підготовка здобувачів до виконання професійних обов'язків у правоохоронних структурах, формування почуття обов'язку перед державою та громадянами, а також розвиток високих моральних якостей. Особливий акцент робиться на розвиток національно-патріотичних почуттів, що включає повагу до історії, традицій і культурних цінностей країни. Про це свідчать і такі нормативні документи, як: Стандарт спеціалізованої освіти наукового спрямування (2019), Закон України «Про освіту» (2017), Стратегія утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року (2024) та інші.

Дослідження показує, що ліцеї безпекового спрямування використовують спеціалізовані навчальні плани, що включають дисципліни, пов'язані з правознавством, фізичною підготовкою, основами військової справи та психологічною підготовкою (Концепція військово-патріотичного виховання в системі Міністерства оборони України, 2024). Важливою складовою освітнього процесу є проведення заходів з національно-патріотичного виховання, що включають: участь у державних святах та заходах, які сприяють формуванню розвитку в здобувачів освіти почуття приналежності до національної спільноти та розуміння важливості патріотизму; різноманітні тренінги та семінари, спрямовані на розвиток комунікативних умінь та навичок, командної роботи й лідерських якостей; вивчення історії через безпосередній досвід (відвідування історичних місць та пам'яток), що допомагає зміцнити знання про минуле країни та підвищити почуття гордості за її досягнення; спортивні змагання, військово-патріотичні ігри тощо.

Отже, національно-патріотичне виховання в системі МВС є ключовим елементом у формуванні фахівців, які будуть спроможні в майбутньому зберігати та захищати інтереси держави, і має на меті не лише формування патріотизму та поваги до рідного краю, а й розвиток необхідних компетентностей, які дозволять під час виконання професійних обов'язків ухвалювати відповідальні рішення. Це дозволяє розглядати саме тренінг як одну з ефективних форм роботи як зі здобувачами освіти, так і з метою підвищення кваліфікації викладацького складу.

Проблема використання інтерактивних методів навчання, зокрема тренінгів, для розвитку особистості здобувача освіти є актуальною в контексті сучасних освітніх викликів. Незважаючи на довгу історію їх застосування, тренінги залишаються ефективним інструментом для підвищення якості освітнього процесу завдяки їхній здатності адаптуватися до постійно мінливих умов та потреб суспільства.

Сучасні дослідники акцентують на значущості використання тренінгових методів та форм навчання у професійній підготовці фахівців, серед них як вітчизняні: І. Авдеева, І. Андрощук, М. Артюшина, Ю. Бутенко, О. Герасименко, О. Гулевич, Н. Дівінська, І. Дичківська, В. Зливков, Г. Ковальчук, Г. Коломоєць, А. Котеленець, Т. Котенко, І. Кравченко, С. Лукомська, І. Мельникова, Л. Новікова, Г. П'ятакова, О. Радзімовська, М. Скуратівська, С. Сисоєва, А. Черпак, А. Холодницька та ін.), так і закордонні: I. Catalán Gallach, R. Viveros Contreras, J. P. Catalán Catalán, M. J. Gallach Vela (2020), K. R. Rauteda (2023), I. Catalán Gallach, R. Viveros Contreras, J. P. Catalán Catalán, M. J. Gallach Vela (2020), C. Conati (2009) та інші.

Зокрема питанню застосування інноваційних технологій навчання у вищій військовій освіті присвячені роботи О. Майстренко, Р. Бубенщикова, С. Стеців (2020), А. Моци (2017), О. Пінчука, А. Прокопенко (2024), О. Уваркіної (2022), Т. Ivanjko, D. Lucić, Z. Trzun (2014), В. Kurniawan, М. Meyliana, Н. Warnars, В. Suharjo (2023), S. Paananen (2021) та інші.

Так, авторами О. Майстренком, Р. Бубенщиком, С. Стецевим (2020) розроблено методику визначення доцільного процентного співвідношення занять із застосуванням засобів імітаційного моделювання та практичних занять у реальних умовах, що дозволило довести ефективність використанні засобів імітаційного моделювання під час професійної підготовки майбутніх

офіцерів та встановити оптимальний порядок набуття навичок, що включає чотири основні етапи: особистісний з обмеженою кількістю дій; особистісний з розширеною (комплексною та різноплановою) кількістю дій; взаємодія з колективом без обмежень за часом (до початку бойових дій); взаємодія з колективом в умовах обмеженого часу (під час бойових дій) (Майстренко та інші, 2020).

Хоча А. Моца (2017) також відносить метод моделювання до ефективних інноваційних технологій навчання військових фахівців, досліджуючи при цьому використання комп'ютерних технологій та інші методи інтерактивного навчання такі, як тренінг, ділова гра, вебквест, метод творчого пошуку, PRES-формула тощо, все ж разом з цим виокремлює лекцію як основний метод, під час якого здобувачі освіти отримують основні знання.

Історію виникнення тренінгу як методу навчання досліджують сучасні дослідники В. Зливков та С. Лукомська (2022). Науковці визначають тренінг як процес систематичного набуття знань, умінь, навичок та установок, який орієнтований на покращення ефективності діяльності в конкретній сфері і націлений на когнітивні й поведінкові зміни учасників, що можливі лише за умови ретельно спланованої програми, наявності зворотного зв'язку і методів оцінки результативності (Зливков, Лукомська, 2022, с. 6).

Тренінг як одну з ефективних форм активного навчання, яка дає учасникам можливість оцінити свій рівень розвитку духовної культури та потенціалу, а також здатність до духовної комунікації, рефлексії і планування життєвих перспектив у контексті духовного самовдосконалення розглядає О. Радзімовська (2013). Учена пропонує використовувати тренінгові форми роботи під час розвитку комунікативної складової духовної культури педагогів, надаючи перевагу саме цьому методу.

Для нашого дослідження представляє інтерес праця В. Kurniawan et al. (2023). Дослідники використовують тренінг з упровадження системи інтелектуального наставництва (Intelligent Tutoring System (ITS) у підготовці професійних військових. Суть даного методу полягає у застосуванні комп'ютерної програми, яка використовує технології штучного інтелекту (ШІ) для надання персоналізованого навчання. Система забезпечує активну взаємодію між здобувачами освіти і програмою. Військові, студенти чи учасники тренінгу отримують завдання, виконують їх, а система дає зворотний зв'язок, вказуючи на помилки або успіхи, що дозволяє швидко коригувати і покращувати їхні навички. Дослідники приходять до висновку, що подібні заняття можна застосувати для того, щоб освітній процес став більш ефективним та результативним, а випускники військової сфери мали кращу якість підготовки (Kurniawan et al., 2023).

Оскільки *тренінг*, як показує дослідження, є потужним інструментом у професійній підготовці фахівців до певної діяльності, то можемо визначити його як метод інтерактивного навчання, що передбачає активну співпрацю учасників, головною метою якого є розвиток компетентностей, необхідних для виконання професійних завдань, розвитку критичного мислення та умінь будувати комунікацію і працювати в команді.

Тренінгові форми роботи розглядаємо як методи навчання та розвитку, що базуються на інтерактивних підходах і спрямовані на підвищення професійних компетентностей та особистісних якостей учасників, які можуть містити практичні завдання, стимулюють до активної участі в ігровій або імітаційній діяльності, до обміну досвідом, розвитку умінь та навичок через вправи, дискусії та моделювання ситуацій. У контексті національно-патріотичного виховання тренінгові форми роботи можна використовувати з метою виховання поваги до національних цінностей, історії, традицій тощо.

Тренінг є важливою частиною педагогічної освіти, необхідною як для самих педагогів, так і для освітніх установ, які можуть застосовувати його з метою забезпечення якісного навчання та професійної підготовки майбутніх фахівців, на що вказують і дослідження закордонних учених (Gallach et al., 2020). Проте педагоги не завжди готові впроваджувати тренінгові форми в професійну діяльність, не обізнані з технологіями тренінгу, не мають умінь і практичного досвіду його проведення. Отже, вважаємо, що тренінг може стати стратегією розвитку педагогів для покращення професійних навичок, продуктивності та ефективності, яка передбачає не лише

розвиток необхідної професійної компетентності і набуття теоретичних знань, а й застосування набутих знань на практиці, Тренінг може бути організований як під час професійної підготовки вчителів, так і в процесі підвищення кваліфікації чи як післятренінгові підтримувальні програми (Rauteda, 2023).

З метою формування готовності педагогів до роботи зі здобувачами освіти в ліцях безпекового спрямування та національно-патріотичного виховання на базі Національної академії внутрішніх справ 28 жовтня – 1 листопада 2024 р. було проведено тренінг «Психолого-педагогічні основи виховання здобувачів освіти в ліцях безпекового спрямування та національно-патріотичного виховання МВС України». У програму включено цикл семінарів та тренінгів на комунікацію, долання гендерних стереотипів, застосування інноваційних підходів до навчання з метою підвищення мотивації підлітків, важливість створення та розвитку безпечного освітнього середовища, розвиток особистісного ресурсу, адаптацію, командотворення та національно-патріотичне виховання учнівської молоді в умовах сьогодення тощо. Провідні фахівці з усієї України, з таких установ, як Державний науково-дослідний інститут МВС України, Національний університет оборони України (Інна Савіна), Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти» (Галина Коломoeць, Тетяна Малечко, Наталя Дівінська, Галина Буянова, Ольга Флярковська), Громадська організація «Безпечний простір» (Олександр Гончар), Громадська організація «La Strada» (Лариса Письмак), Національний університет біоресурсів і природокористування України (Людмила Горбата, Ірина Грищенко), Ліцей № 22 (Олександра Стукало) та інші презентували свої напрацювання і поділились професійним досвідом у межах представленої тематики.

Для ілюстрації ефективності тренінгових форм роботи наведемо приклад практичного застосування інтерактивних вправ з групою з 25 осіб, спрямованих на розвиток командної взаємодії та комунікативних навичок. Запропоновані вправи базуються на теоретичних розробках провідних фахівців у галузі тренінгу та можуть бути успішно адаптовані для роботи з різними аудиторіями. Результати експерименту підтверджують високу ефективність тренінгових форм роботи для досягнення поставлених навчальних цілей.

Вправа «Знайомство».

Мета: створення творчої атмосфери й позитивного настрою у групі, налаштування на спільну діяльність, розвиток пам'яті та творчої уяви, опанування учасниками прийомів ефективного спілкування через ігрові методи навчання й техніки активного слухання. Важливою умовою є розташування учасників по колу.

Хід вправи: У тренера в руках будь-який предмет (м'яч, олівець, ручка), він презентує себе (ПШБ, посада, хобі, настрій), потім зі словами побажань на сьогодні передає будь-кому з учасників тренінгу. Той, у кого опинився м'яч, теж презентує себе передає його зі словами побажання наступному учаснику. Так продовжується доти, доки всі учасники не привітаються. Вправу можна ускладнювати додатковими завданнями, до прикладу пропонувати представити себе і попереднього учасника тощо.

Процес знайомства є багатетапною процедурою, яка може займати значну частину часу під час тренінгової діяльності. Це пов'язано з тим, що саме на цьому етапі необхідно досягти від учасників усвідомлення їхньої відповідальності за процес комунікації, що відбуватиметься під час тренінгу, а також за результати особистої та групової роботи

Важливою складовою знайомства є представлення учасників як партнерів професійного спілкування. Для цього кожен має визначити у собі риси, що ускладнюють професійне спілкування, та ті, що сприяють йому. Виконання цієї вправи допомагає усвідомити, що кожен із присутніх має якості, які не лише полегшують комунікацію, але й можуть її ускладнювати. Зазвичай на цьому етапі виникають труднощі при визначенні власних якостей, що перешкоджають спілкуванню. Цей момент є ключовим для обговорення: «що я бачу й усвідомлюю в собі, а що не помічаю чи не усвідомлюю» (Дівінська, 2020).

Цікавою вправою на визначення вподобань учасників, їхнього психотипу була вправа «Я обираю». Ведучий підносить угору 2 картки з певними альтернативними вподобаннями і пропонує

учасникам обрати той варіант, до якого вони більш прихильні. Розташовані колоною учасники повинні зробити крок вліво або вправо залежно від обраної руки (Табл. 1).

Таблиця 1

Можливі варіанти запитань для проведення вправи «Я обираю»

Ліва рука	Права рука
Принести їжу на роботу	Купити їжу
Сова	Жайворонок
Подзвонити	Написати
Кава	Чай
Відпочинок у компанії	Відпочинок на самоті
Машина	Велосипед
Працювати з музикою	Працювати у тиші
Організовувати роботу	Виконувати завдання
Море	Гори
Спорт	Танці
Комедія	Бойовик

Вправу запозичено і адаптовано з: This or that. Would You Rather, 2024.

У процесі виконання вправи можна виявити лідерів групи, оцінити якості кожного учасника працювати в команді тощо.

Вправа «Модель взаємодії учасників освітнього процесу».

Учасників тренінгу розподіляють на 4 групи, кожна команда повинна обрати модератора, який буде залишатись біля свого столу в той момент, як члени його групи будуть рухатись по часовій стрілці, виконуючи чотири завдання. Заздалегідь столи розташовано таким чином, щоб кожна команда мала можливість працювати за ними і за сигналом ведучого змінювати стіл, на якому було підготовлено завдання, фліпчат та маркери для фіксування відповідей та рішень. На кожне завдання надавалось по 3 хв.

Було запропоновано 4 ситуації, які потрібно було обговорити і знайти відповідні розв'язання окреслених проблем.

1. Роль вчителя та батьків у підтримці безпекового середовища дітей;

2. Що потрібно зробити для підвищення національної свідомості серед учнів?

3. Які методи та стратегії можна впроваджувати для забезпечення психолого-педагогічних основ виховання здобувачів освіти в ліцеях безпекового спрямування та національно-патріотичного виховання?

4. Психологічний супровід у процесі виховання та формування національно-патріотичного виховання.

Після того, як команди повертались до свого столу, обраний модератор мав презентувати напрацювання груп, інші учасники мали можливість підключатись до обговорення.

Задля розвитку креативності та умінь працювати в команді учасникам запропоновано вправа, яку ми назвали умовно «Вежа». Даний метод розроблено дизайнером і комп'ютерним інженером Пітером Скїллманом, суть якої полягала у тому, щоб команди побудували за 18 хвилин вежу з 20 сухих спагеті, метру ниток, скотчу та одного шматку маршмелу таким чином, щоб маршмелу був на верхівці споруди. Оскільки спроби майстрування часто закінчуються невдачею, то для досягнення результату учасникам необхідно аналізувати помилки й шукати інші стратегічні варіанти, які допоможуть утримати маршмелу на верхівці вежі. Виграє команда, яка побудує найвищу вежу. Після завершення вправи учасникам пропонувалось проаналізувати, з якими труднощами вони стикнулись під час співпраці (Чому одні групи варті більшого за суму своїх частин, а інші – меншого? 2024).

ОБГОВОРЕННЯ

Проведення обговорення виконаних завдань і проаналізовані роботи учасників дали право виділити основні концепти, які стосуються методів та стратегій для підвищення національної свідомості, методів забезпечення психолого-педагогічних основ виховання здобувачів освіти в ліцях безпекового спрямування та національно-патріотичного виховання тощо, виокремити наявні проблеми та рішення для їх розв'язання.

До прикладу серед частих відповідей щодо методів забезпечення психолого-педагогічних основ виховання здобувачів освіти були: «застосування ігрових форм навчання, організація і проведення спортивних та культурно-масових заходів», «долучення кваліфікованих фахівців», «формування в молоді лідерських якостей, робота з неформальним лідерством», «боротьба з булінгом», «розвиток у здобувачів освіти емпатії та поваги один до одного», «гендерне виховання», «проведення анкетувань щодо вивчення психотипів вихованців», «залучення здобувачів освіти до волонтерської діяльності» тощо.

На питання, що сподобалось під час застосування тренінгових форм навчання та що хотілося б покращити, учасники переважно відзначали, що їм не вистачало досвіду або часу для виконання певних завдань. І хоча переважна більшість відчувала важливість та зацікавленість у пропонованій діяльності, деякі з них зауважували, що навряд чи будуть застосовувати ігрові форми роботи під час своєї професійної діяльності.

Результати проведеного дослідження підтверджують теоретичні положення щодо ефективності активних методів навчання, зокрема тренінгів, у формуванні професійних компетентностей педагогів задля впровадження в практику для здобувачів освіти ліцеїв безпекового спрямування та національно-патріотичного виховання. Отримані дані свідчать про те, що тренінгові форми роботи сприяють не лише засвоєнню теоретичного матеріалу, але й розвитку практичних навичок, необхідних для здійснення ефективного національно-патріотичного виховання, а саме:

- тренінгові методи і форми роботи універсальні, їх можна використовувати практично для будь-якої аудиторії, адаптувати під будь-який вік та досвід учасників залежно від мети, яка переслідується; зміст тренінгових вправ можна адаптувати за необхідності;
- тренінг дозволяє перетворювати теоретичні знання в практичні навички, сприяє засвоєнню навчального матеріалу, дозволяє формувати необхідні компетентності;
- учасники залишаються інтегрованими у свою команду в процесі навчання і їх можуть підтримувати колеги; спільні рішення, знайдені в процесі ігрової діяльності, дозволяють досягати певних результатів тощо.

Варто зазначити, що впровадження тренінгових форм роботи дозволяє вказати і на певні недоліки та ризики, з якими можна стикнутись під час роботи з групами, а саме:

- у більшості випадків учасники проходять лише відносно короткий період навчання, перш ніж їм доведеться застосовувати набуті знання на практиці;
- тренінги часто потребують значних витрат часу на підготовку та організацію. Це включає розроблення навчальних матеріалів, підбір тренерів, оренду приміщень, закупівлю необхідного обладнання та матеріалів;
- не всі учасники бажають брати участь в ігровій діяльності. У групах можуть бути учасники з різним рівнем підготовки та досвіду, що може спричинити проблеми в освітньому процесі: одним учасникам може бути складно, іншим – занадто легко, що може призвести до того, що тренінг не задовольнятиме потреби всіх учасників і не забезпечить рівномірного розвитку умінь у групі. Окрім всього, якщо тренінг не враховує інтереси учасників або не відповідає їхнім реальним потребам, результат може бути значно нижчим за очікуваний;
- під час виконання вправ іноді важко чітко оцінити, наскільки добре учасники засвоїли матеріал і як вони можуть застосувати набуті навички на практиці, тренінги часто не передбачають достатньо об'єктивних інструментів для моніторингу та оцінки результатів, що може ускладнити зворотний зв'язок та коригування процесу навчання;

- багато тренінгових форм роботи розраховані на невелику кількість учасників для забезпечення ефективної комунікації та індивідуального підходу, що може стати проблемою для великих організацій або для ситуацій, коли потрібно навчити велику кількість людей одночасно тощо.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило визначити тренінг як ефективний метод навчання, виховання національної свідомості та інших необхідних здобувачам освіти ліцеїв безпекового спрямування та національно-патріотичного виховання якостей для майбутньої професійної діяльності.

На основі аналізу наукових джерел та власного досвіду застосування тренінгових методів та форм роботи під час підготовки педагогів до виховної роботи здобувачів освіти ліцеїв безпекового спрямування обґрунтовано переваги та недоліки тренінгових технологій, що дозволяє рекомендувати застосовування даних форм у поєднанні з такими традиційними методами навчання, як лекції, семінари та інші. Отримані висновки мають важливе практичне значення для вдосконалення системи підготовки педагогічних кадрів.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробленні методичних рекомендацій щодо формування готовності педагогів до застосування тренінгових форм та методів навчання під час виховної роботи у ліцеях безпекового спрямування та національно-патріотичного виховання.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. Постанова КМУ від 23 листопада 2011 р. № 1392 із змінами, внесеними згідно з постановою КМУ від 7 серпня 2013 р. № 538. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.11.2024).
2. Дівінська Н. О. Тренінгові технології у розвитку професійних умінь викладача застосовувати інноваційні методи і форми навчання. *Історико-педагогічні студії*. 2020. Вип. 13–14. С. 62–66. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/33446> (дата звернення: 8.11.2024).
3. Злишков В. Л., Лукомська С. О. Сучасні тренінгові технології розвитку особистості в освіті. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2022. 184 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731898/1/Злишков_Лукомська_тренінг%20в%20освіті.pdf (дата звернення: 8.11.2024).
4. Концепція військово-патріотичного виховання в системі Міністерства оборони України. Наказ Міністерства оборони України від 14.08.2024 № 554. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0554322-24#Text> (дата звернення: 8.11.2024).
5. Ліцей безпекового спрямування та національно-патріотичного виховання. 2024. URL: <https://obcity.gov.ua/drupal/uploads/2024/06/informaciya-pro-licey.pdf> (дата звернення: 9.11.2024).
6. Майстренко О. В., Бубенчиков Р. В., Стеців С. В. Застосування засобів імітаційного моделювання у процесі підготовки майбутніх офіцерів збройних сил України до виконання службових обов'язків. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2020. Том 75. №1. С. 186–201. DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v75i1.2676>
7. Моца А. А. Інноваційні технології навчання у вищій військовій освіті України: практичне застосування. *Інтернаука: міжнародний науковий журнал*. 2017. № 5 (27). С. 26–34. URL: <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/14927174443530.pdf> (дата звернення: 2.11.2024).
8. Положення про Вінницький ліцей безпекового спрямування та національно-патріотичного виховання Львівського державного університету безпеки життєдіяльності. URL: <https://lcz.dsns.gov.ua/upload/4/8/3/1/3/polozennia-pro-vinnickii-licei.pdf> (дата звернення: 2.11.2024).
9. Положення про ліцей безпекового спрямування та національно-патріотичного виховання. Постанова Кабінету Міністрів України від 9 квітня 2024 р. № 420. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/420-2024-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.11.2024).
10. Про затвердження Стандарту спеціалізованої освіти наукового спрямування. Наказ Міністерства освіти і науки України від 16.10.19 № 1303. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-standartu-specializovanoyi-osviti-naukovogo-spryamuvannya> (дата звернення: 10.11.2024).
11. Закон України «Про освіту». 2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 10.11.2024).
12. Про схвалення Стратегії утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023–2025 роках. Постанова Кабінету Міністрів

- України від 15 грудня 2023 р. № 1322. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/1322-2023-%D0%BF#n18> (дата звернення: 10.11.2024)
13. Радзімовська О. В. Тренінг як форма роботи з розвитку комунікативної складової духовної культури педагогів. *Духовна культура педагога як умова розвитку інтелектуальної обдарованості старшокласників: матеріали круглого столу, 23 травня 2013 року, м. Київ*. Київ: Інститут обдарованої дитини, 2013. С. 132–139. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/5830/1/Тренінг_як_форма_роботи_з_розвитку_комунікативної_складової_духовної_культури_педагогів.pdf (дата звернення: 5.11.2024).
14. Стратегія розвитку Київського ліцею безпекового спрямування та національно-патріотичного виховання імені Ярослава Кондратьєва Національної академії внутрішніх справ на 2024/2025–2028/2029 навчальні роки. URL: <https://lyceum-kyiv.mvs.gov.ua/upload/2/6/0/0/strategiia-merged.pdf> (дата звернення: 10.11.2024).
15. Уваркіна О. Військова освіта: рефлексія сучасних мейнстримів. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2022. Вип. 1 (70). С. 7–17. DOI: <https://doi.org/10.28925/1609-8595.2022.1.1>
16. Холодницька А. В., Котеленець А. М. Використання тренінгових програм як напрям підвищення діяльності підприємства. *Економіка і суспільство*. 2018. № 19. С. 666–671. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-19-104>
17. Чому одні групи варті більшого за суму своїх частин, а інші – меншого? *Management.com.ua*. 14 Лютого 2023. URL: <https://www.management.com.ua/blog/4424> (дата звернення: 9.11.2024).
18. Acharya, M. Professional Development Activities for Activity-Based Learning: Case of High School Health and Population Teachers in Kathmandu, Nepal. *Research in Pedagogy*. 2019. № 9 (2). P. 143–150. DOI: <https://doi.org/10.17810/2015.97>
19. Catalán Gallach I.; Viveros Contreras R.; Catalán Catalán J. P.; Gallach Vela M. J. Interactive Classroom Methods for science classes. *6th International Conference on Higher Education Advances (HEAd'20)*. 2020. P. 183–191. <http://dx.doi.org/10.4995/HEAd20.2020.11010>
20. Conati C. Intelligent Tutoring Systems: New Challenges and Directions. *Proceedings of the 21st International Joint Conference on Artificial Intelligence*. 2009. P. 2–7. URL: <https://www.ijcai.org/Proceedings/09/Papers/012.pdf> (дата звернення: 8.11.2024).
21. Hill D. C., Dworak D. D., Wilcox A. B. The Forward Edge of the Fifth US Army War College. *Parameters*. 2024. № 54 (3). DOI: <https://doi.org/10.55540/0031-1723.3299>
22. Ivanjko T., Lucić D., Trzun Z. Gamification in Support of Decision Making in Military Higher Education. *47th MIPRO ICT and Electronics Convention (MIPRO)*. 2024. P. 352–357. DOI: <https://doi.org/10.1109/MIPRO60963.2024.10569635>
23. Kurniawan B., Meyliana M., Warnars H., Suharjo B. The Development of Intelligent Tutoring System in The Military Schools. *Asian Journal of Science and Engineering*. 2023. № 3 (3). P. 305–320. DOI: <https://doi.org/10.17509/ajse.v3i3.57917>
24. Paananen S. The Education and Training of Military Leaders for Crisis Management Environments: Perceptions of Its Suitability for Adaptive Expertise. M. Nuciari, E. Olivetta (Eds.). *Leaders for Tomorrow: Challenges for Military Leadership in the Age of Asymmetric Warfare (Book Series: Advanced Sciences and Technologies for Security Applications)*. Cham: Springer, 2021. P. 63–81. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-71714-8_4
25. Pinchuk O., Prokopenko A. Development of digital competence of the military leadership officers in the system of advanced training: a pedagogical experiment. *Proceedings of the 3rd Workshop on Digital Transformation of Education (DigiTransfEd 2024) co-located with 19th International Conference on ICT in Education, Research and Industrial Applications (ICTERI 2024)*. 2024. P. 47–56. URL: <https://ceur-ws.org/Vol-3771/> (дата звернення: 10.11.2024).
26. Rauteda K. R. Teacher Training as a Strategy of Professional Development: Perceptions and Challenges. *Journal of NELTA Gandaki*. 2023. № 6 (1–2). P. 98–108. DOI: <http://dx.doi.org/10.3126/jong.v6i1-2.59716>
27. This or that. *Would You Rather*. 2024. URL: <https://wouldyourather.app/uk/this-or-that/> (дата звернення: 10.11.2024).

References

- Derzhavnij standart bazovoyi i povnoyi zagalnoyi serednoyi osviti. [The State Standard of Basic and Complete General Secondary Education]* (2011). Postanova KМУ vid 23 listopada 2011 r. № 1392 iz zminami, vnesenimi zgidno z postanovoyu KМУ vid 7 serpnaya 2013 r. № 538. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF#Text>
- Divinska, N. (2020). Treningovi tehnologiyi u rozvitku profesijnih umin vkladacha zastosovuvati innovacijni metodi i formi navchannya [Training technologies in the development of professional skills of the teacher to apply innovative methods and teaching forms] *Historical and Pedagogical Studies: Scientific Journal of the National Pedagogical Drahomanov University*, 13–14, 62–66. <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/33446>
- Zlivkov, V. L., Lukomska, S. O. (2022). *Suchasni treningovi tehnologiyi rozvitku osobistosti v osviti [Modern training technologies of development personalities in education]*. G.S. Kostyuk Institute of Psychology of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731898/1/Зливков_Лукомська_тренінг%20в%20освіті.pdf

- Koncepciya vijskovo-patriotichnogo viovannya v sistemi Ministerstva obrony Ukrainy [Concept of Military-Patriotic Education in the MoD framework]* (2024). Nakaz Ministerstva obrony Ukrainy vid 14.08.2024 № 554. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0554322-24#Text>
- Licej bezpekovogo spryamuvannya ta nacionalno-patriotichnogo viovannya. [Lyceum of Security Orientation and National-Patriotic Education]* (2024). <https://obcity.gov.ua/drupal/uploads/2024/06/informaciya-pro-licey.pdf>
- Maistrenko, O. V., Bubenshchykov, R. V. Stetsiv, S. V. (2020). Zastosuvannya zasobiv imitacijnogo modelyuvannya u procesi pidgotovki majbutnih oficeriv zbrojnih sil Ukrainy do vikonannya sluzhbovih obov'yazkiv [The Use of Simulation Modelling Tools in a Practical Training for the Prospective Officers of the Armed Forces of Ukraine]. *Information Technologies and Learning Tools*, 75 (1), 186–201. <https://doi.org/10.33407/itlt.v75i1.2676>
- Motsa, A. A. (2017). Інноваційні технології навчання у вищій військовій освіті України: практичне застосування. [Innovative Technology Learning in Higher Military Education of Ukraine: Practical Application]. *International Scientific Journal «Internauka»*, 5 (27), 26–34. <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/14927174443530.pdf>
- Polozhennya pro Vinnickij licej bezpekovogo spryamuvannya ta nacionalno-patriotichnogo viovannya Lvivskogo derzhavnogo universitetu bezpeki zhittedyialnosti [Regulations on the Vinnytsia Security-Oriented Lyceum and National-Patriotic Education of the Lviv State University of Life Safety]* (2024). <https://lcz.dsns.gov.ua/upload/4/8/3/1/3/polozennia-pro-vinnickii-licei.pdf>
- Polozhennya pro licej bezpekovogo spryamuvannya ta nacionalno-patriotichnogo viovannya [Regulations on the Security-Oriented Lyceum and National-Patriotic Education]* (2024). Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 9 kvitnya 2024 r. № 420. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/420-2024-%D0%BF#Text>
- Pro zatverdzhennya Standartu specializovanoyi osviti naukovogo spryamuvannya [On the Approval of the Specialized Education Standard for Research Orientation]* (2024). Nakaz Ministerstva osviti i nauki Ukrainy vid 16.10.19 № 1303. <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-standartu-specializovanoyi-osviti-naukovogo-spryamuvannya>
- Zakon Ukrainy «Pro osvitu» [Law of Ukraine «On Education»]* (2017). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
- Pro shvalennya Strategiyi utverdzhennya ukrayinskoyi nacionalnoyi ta gromadyanskoyi identichnosti na period do 2030 roku ta zatverdzhennya operacijnogo planu zahodiv z yiyi realizaciyi u 2023–2025 rokah [Strategy of Strengthening of Ukrainian National and Civic Identity for the Period Until 2030]* (2023). Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 15 grudnya 2023 r. № 1322. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/1322-2023-%D0%BF#n18>
- Radzimovska, O. V. (2013). Trening yak forma roboti z rozvitku komunikativnoyi skladovoyi duhovnoyi kulturi pedagogiv [Training as a Form of Work on Developing the Communicative Component of the Spiritual Culture of Educators]. In *Duhovna kultura pedagoga yak umova rozvitku intelektualnoyi obdarovanosti starshoklasnikov: materiali kruglogo stolu, 23 travnya 2013 roku, m. Kyiv* (pp. 132–139). Institute of Gifted Child. https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/5830/1/Тренинг_як_форма_роботи_з_розвитку_комунікативної_складової_духовної_культури_педагогів.pdf
- Strategiya rozvitku Kiyivskogo liceyu bezpekovogo spryamuvannya ta nacionalno-patriotichnogo viovannya imeni Yaroslava Kondrateva Nacionalnoyi akademiyi vnutrishnih sprav na 2024/2025-2028/2029 navchalni roki [The Development Strategy of the Kyiv Security-Oriented Lyceum and National-Patriotic Education named after Yaroslav Kondratyev of the National Academy of Internal Affairs for the 2024/2025-2028/2029 Academic Years]* (2023). <https://lyceum-kyiv.mvs.gov.ua/upload/2/6/0/0/strategiia-merged.pdf>
- Uvarkina, O. (2022). Vijskova osvita: refleksiya suchasnih mejnstrimiv [Military Education: a Reflection of the Modern Mainstream]. *Continuing Professional Education: Theory and Practice*, 1 (70), 7–17. <https://doi.org/10.28925/1609-8595.2022.1.1>
- Holodnycka, A. V., Kotelenets, A. M. (2018). Viktoristannya treningovih program yak napryam pidvishennya diyalnosti pidpriemstva [Use of Training Programs as a Direction to Improve the Business Activities of the Enterprise]. *Economy and Society*, 19, 666–671. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-19-104>
- Management.com.ua (2023, 14 February). *Chomu odni grupi varti bilshogo za sumu svoiyh chastin, a inshi – menshogo? [Why are some groups worth more than the sum of their parts, while others are worth less?]* <https://www.management.com.ua/blog/4424>
- Acharya, M. (2019). Professional Development Activities for Activity-Based Learning: Case of High School Health and Population Teachers in Kathmandu, Nepal. *Research in Pedagogy*, 9 (2), 143–150. <https://doi.org/10.17810/2015.97>
- Catalán Gallach, I.; Viveros Contreras, R.; Catalán Catalán, J. P.; Gallach Vela, M. J. (2020). Interactive Classroom Methods for science classes. *6th International Conference on Higher Education Advances (HEAd'20)*, 183–191. <http://dx.doi.org/10.4995/HEAd20.2020.11010>
- Conati, C. (2009). Intelligent Tutoring Systems: New Challenges and Directions. *Proceedings of the 21st International Joint Conference on Artificial Intelligence*, 2–7. <https://www.ijcai.org/Proceedings/09/Papers/012.pdf>
- Hill, D. C., Dworak, D. D., Wilcox, A. B. (2024). The Forward Edge of the Fifth US Army War College. *Parameters*, 54 (3). <https://doi.org/10.55540/0031-1723.3299>
- Ivanjko, T., Lucić, D., Trzun, Z. (2024). Gamification in Support of Decision Making in Military Higher Education. *47th MIPRO ICT and Electronics Convention (MIPRO)*, 352–357. <https://doi.org/10.1109/MIPRO60963.2024.10569635>
- Kurniawan, B., Meyliana, M., Warnars, H., & Suharjo, B. (2023). The Development of Intelligent Tutoring System in The Military Schools. *Asian Journal of Science and Engineering*, 3 (3), 305–320. <https://doi.org/10.17509/ajse.v3i3.57917>
- Paananen, S. (2021). The Education and Training of Military Leaders for Crisis Management Environments: Perceptions of Its Suitability for Adaptive Expertise. In M. Nuciari, E. Olivetta (Eds.), *Leaders for Tomorrow: Challenges for Military*

Leadership in the Age of Asymmetric Warfare (Book Series: Advanced Sciences and Technologies for Security Applications) (pp. 63–81). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-71714-8_4

Pinchuk, O., Prokopenko, A. (2024). Development of digital competence of the military leadership officers in the system of advanced training: a pedagogical experiment. *Proceedings of the 3rd Workshop on Digital Transformation of Education (DigiTransfEd 2024) co-located with 19th International Conference on ICT in Education, Research and Industrial Applications (ICTERI 2024)*, 47–56. <https://eur-ws.org/Vol-3771/>

Rauteda, K. R. (2023). Teacher Training as a Strategy of Professional Development: Perceptions and Challenges. *Journal of NELTA Gandaki*, 6 (1–2), 98–108. <http://dx.doi.org/10.3126/jong.v6i1-2.59716>

This or that. *Would You Rather*. 2024. URL: <https://wouldyourather.app/uk/this-or-that/>

Стаття надійшла до редакції 11.11.2024

Прийнято до друку 26.12.2024

TRAINING TECHNOLOGIES IN THE EDUCATION OF LYCEUM STUDENTS (ON THE EXAMPLE OF LYCEUMS OF SECURITY AND NATIONAL PATRIOTIC EDUCATION OF THE MINISTRY OF INTERNAL AFFAIRS OF UKRAINE)

Ievgen Bazhenkov

<https://orcid.org/0000-0003-0117-294X>

Doctor of Economic Sciences, Associate Professor,
Director of the State Scientific Institution «Institute for Modernization
of the Content of Education»,
36 Metropolitan Vasyl Lypkivskyi Str., 03035 Kyiv, Ukraine
bazhenkov@imzo.gov.ua

Halyna Kolomoiets

<https://orcid.org/0000-0002-4315-3977>

PhD in Educational Sciences, Senior Researcher,
Deputy Director of the State Scientific Institution «Institute for Modernization
of the Content of Education»,
36 Metropolitan Vasyl Lypkivskyi Str., 03035 Kyiv, Ukraine
g0978423267@gmail.com

Natalia Divinska

<https://orcid.org/0000-0002-6165-0133>

PhD in Educational Sciences, Senior Researcher,
Head of the Sector of Scientific and Publishing Work,
Department of Methodological Support of Education Quality Enhancement,
State Scientific Institution «Institute for Modernization
of the Content of Education»,
36 Metropolitan Vasyl Lypkivskyi Str., 03035 Kyiv, Ukraine
griffnata@ukr.net

The article highlights the specifics of the activities of security-oriented lyceums and national-patriotic education within the Ministry of Internal Affairs of Ukraine. It examines the potential for applying training methods and forms of work in the education of learners at security-oriented lyceums and national-patriotic education programs. It is established that in security-oriented lyceums, where future law enforcement officers and security service professionals are trained, training forms of work occupy a special place. These methods serve as a powerful tool for professional development and national-patriotic education, fostering the personal qualities essential for future service. An analysis of scientific sources has been conducted, enabling the definition of the concept of «training forms of work in the education of learners in security-oriented lyceums and national-patriotic education». The research outlines its goal and presents the experience of applying training methods and forms of work in the preparation of educators who teach learners in security-oriented lyceums and national-patriotic education programs. The study substantiates the effectiveness, highlights the advantages and disadvantages of using training in the educational process at these institutions. Recommendations are provided for pedagogical staff regarding the specific features of applying training forms and teaching methods in the educational process of security-oriented lyceums and in national-patriotic education.

Keywords: *communicative competence, leadership, national-patriotic education, security-oriented lyceums, team building, training, training forms of work in the education of learners in security-oriented lyceums.*